

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Yasmina Fathallah

Eutanasi eller assisterat självmord-
Var går gränsen?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: HT22

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod.....	8
1.5 Material	9
1.6 Forskningsöversikt	10
1.7 Uppsatsens disposition	10
2 UTGÅNGSPUNKTER ENLIGT EKMR.....	11
2.1 Inledande kommentarer	11
2.2 Artikel 2 EKMR	12
2.3 Artikel 8 EKMR	12
2.4 Kortfattade slutsatser.....	13
3 STRAFFRÄTTSLIGA PRINCIPER OCH REGLERINGEN AV DÖDSHJÄLP.....	14
3.1 Grundläggande krav för kriminalisering.....	14
3.2 Mord och dråp.....	16
3.3 Medverkan och gärningsmannaskap.....	17
4 BROTTSBEREPPET	18
4.1 Inledande anmärkningar	18
4.2 A1- Brottbeskrivningsenlighet.....	18
4.3 A2- Rättfärdigande omständigheter	20
4.4 B1- Skuldkravet.....	20
4.5 B2- Ursäktande omständigheter	22
5 SVENSK RÄTTSPRAXIS PÅ OMRÅDET	23

5.1	NJA 1979 s. 802.....	23
5.1.1	Bakgrund.....	23
5.1.2	HD:s resonemang.....	23
5.2	RH 1996:69.....	24
5.2.1	Bakgrund.....	24
5.2.2	Hovrättens resonemang.....	24
5.3	Sammanfattning	24
6	DISKUSSION	25
6.1	Inledande iakttagelser	25
6.2	Hur ser gränsdragningen ut mellan assisterat självmord och eutanasi? .	25
6.3	Bedömning av gränsdragningen enligt legalitetsprincipen	26
6.4	Finns det behov av en förändrad syn på den nuvarande distinktionen mellan assisterat självmord och eutanasi?	27
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29

Summary

The issue of mercy killing is an ongoing discussion worldwide. In Sweden, assisted suicide is not punishable. Euthanasia, on the other hand, is prohibited and judged according to chapter 3 § 2 of the Swedish penal code.¹ This essay aims to account for the legal demarcation between assisted suicide and euthanasia and to analyze this demarcation with the help of the principle of legality. The legal position is presented using the legal dogmatic method and the result is discussed through a legal analytical method. The material used in this paper consists of legal text, preparatory work, legal commentaries, case law and doctrine relevant to the report.

The second chapter deals with the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms² and rulings from the European Court of Human rights. What has emerged is that the right to life in Article 2 does not imply a corresponding right to die, but the individual's right to decide about his death is covered by Article 8. However, in the assessments, the European Court of Human rights has taken great account of the doctrine of margin of appreciation.

The third and fourth chapters explain fundamental parts of the general criminal law that are of relevance for further discussion. What has been touched upon are basic requirements for criminalization, the regulation of murder and manslaughter and the distinction between perpetrator and complicity, as well as the structure and content of the concept of crime.

In the fifth chapter, two legal cases are presented that have helped determine where the line between assisted suicide and euthanasia lies. In NJA 1979 p.

¹ See Brottsbalk (1962:700)

² See Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rom 4 november 1950, SÖ 1952:35; see also lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

802, the defendant is convicted of manslaughter but in RH 1996:69 the defendant is acquitted.

In the sixth chapter, the results of the essay are presented. The decisive factor in the delineation is who performs the killing act. If it is A himself, it is considered assisted suicide, but if it is B who does it, it is considered euthanasia. The current regulation cannot be considered a violation of the principle of legality, but there may be a need for a changed view of the current distinction because there is vagueness in the difference between the punishable act. This, in turn, can undermine faith in the regulation of mercy killing.

Sammanfattning

Frågan om dödshjälp är en pågående diskussion världen över. I Sverige är assisterat självmord inte straffbart. Eutanasi är däremot förbjudet och bedöms enligt 3 kap 2 § BrB. Denna uppsats syftar till att redogöra för den rättsliga gränsdragningen mellan assisterat självmord och eutanasi samt att analysera denna gränsdragning med hjälp av legalitetsprincipen. Rättsläget presenteras med hjälp av den rättsdogmatiska metoden och resultatet diskuteras genom en rättsanalytisk metod. Materialet som använts består av lagtext, förarbeten, lagkommentarer, praxis och doktrin som är relevant för framställningen.

Uppsatsens andra kapitel behandlar EKMR och avgöranden från Europadomstolen. Det som framkommit är att rätten till liv i artikel 2 inte innebär en motsvarande rätt att dö, men att individens rätt att själv bestämma över sin död omfattas av artikel 8. I bedömningarna har dock Europadomstolen tagit stor hänsyn till doktrinen om margin of appreciation.

Det tredje och fjärde kapitlet redogör för fundamentala delar av den allmänna straffrätten som är av relevans för den fortsatta diskussionen. Det som berörts är grundläggande krav för kriminalisering, en redogörelse för brottsbalkens bestämmelser om mord och dråp och distinktionen mellan gärningsmannaskap och medhjälp samt brottsbegreppets uppbyggnad och innehåll.

I det femte kapitlet presenteras två rättsfall som varit till hjälp för att avgöra var gränsen mellan assisterat självmord och eutanasi går. I NJA 1979 s. 802 döms den tilltalade för dråp men i RH 1996:69 blir den tilltalade friad.

I det sjätte och sista kapitlet presenteras slutsatserna av uppsatsen. Det avgörande för gränsdragningen är vem som utför den dödande handlingen. Är det A själv anses det vara assisterat självmord men är det B som gör det ses det som eutanasi. Den nuvarande regleringen kan inte anses strida mot legalitetsprincipen men det kan finnas behov av en förändrad syn på distinktionen eftersom det finns oklarheter i skillnad av den straffvärda handlingen. Detta kan i sin tur undergräva förtroendet för regleringen av dödshjälp.

Förord

Med inlämningen av denna uppsats avslutas mina grundterminer på juristprogrammet. I samband med detta skulle jag vilja tacka några personer:

Tack till min handledare Per Nilsén för allt stöd jag fått.

Tack till min mentor Mathias Eriksson för all hjälp jag fått. Utan dina värdefulla synpunkter hade arbetet varit svårt att genomföra.

Tack till vänner och familj som funnits där för mig under denna tid.

Tack till dig som läser den här uppsatsen och jag hoppas att arbetet väcker nya tankar.

Avslutningsvis vill jag tacka mig själv för min insats och mitt tålamod under tiden jag arbetat med denna uppsats.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
RF	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
HD	Högsta domstolen
Hovrätten	Svea hovrätt
SMER	Statens medicinsk-etiska råd
EKMR/konventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

1 Inledning

1.1 Bakgrund

”Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet”³

Ovanstående citat är ett målsättningsstadgande.⁴ Det anger en skyldighet för det allmänna att positivt verka för att målsättningarna ska skyddas, främjas och förverkligas.⁵ Regleringen är emellertid inte rättsligt bindande men kan användas som tolkningsdata för tillämpningen av andra lagrum.⁶

Debatten om huruvida dödshjälp ska vara tillåtet eller inte och i vilken utsträckning är pågående och det verkar inte finnas ett enkelt svar.⁷ Det är i dagsläget endast ett fåtal länder i världen som tillåter dödshjälp och Sverige är inte en av dem.⁸ Här är eutanasi otillåtet medan assisterat självmord är tillåtet. Gränsen är ytterst oklar och det avgörs från fall till fall med hjälp av de allmänna principer som gäller för gärningsmannaskap och medhjälp.⁹

Vad begreppen assisterat självmord, eutanasi och dödshjälp innebär är inte helt klart. Med assisterat självmord avses det fall då A begår självmord, men får hjälp av B för att fullfölja det genom att B exempelvis köper dödliga mediciner. Med eutanasi åsyftas det fall då B dödar A med A:s samtycke. Detta genom att B exempelvis injicerar ett dödligt läkemedel i A:s arm. Som ett samlingsbegrepp för både assisterat självmord och eutanasi används ordet dödshjälp.¹⁰

Frågan om dödshjälp är väldigt svår eftersom flera intressen står på spel. Det handlar om att skydda människolivet samtidigt som den enskildas privatliv

³ 1 kap 2 § RF.

⁴ Prop. 1975/76:209, s.32.

⁵ Prop. 2009/10:80 s. 188.

⁶ Prop. 2001/02:72 s. 24.

⁷ SMER (2022).

⁸ World population review(2022).

⁹ Erenius, G (1980) s. 146; Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013) s.456.

¹⁰ SMER (2017), s.32–33.

ska respekteras. Vilket intresse väger tyngst? Vad är det som avgör vilka handlingar som är accepterade i samhället? Dessa frågor har väckt ett intresse för att studera dödshjälpsproblematiken närmare.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att redogöra för den rättsliga gränsdragningen mellan assisterat självmord och eutanasi samt att analysera denna gränsdragning med hjälp av legalitetsprincipen. I detta syfte ingår även att redogöra för praxis på området för att nå en djupare förståelse för hur denna skiljelinje dras.

Frågeställningarna som avses att besvaras är:

1. Hur ser gränsdragningen ut mellan assisterat självmord och eutanasi i Sverige?
2. Hur förhåller sig denna gränsdragning till legalitetsprincipen?

1.3 Avgränsningar

Frågan om dödshjälp skiljer sig markant beroende på vilket land som studeras. Uppsatsen är därför avgränsad till Sverige för att kunna ge ett djupgående svar på hur rättsläget ser ut i landet.

Det finns olika former av dödshjälp. I uppsatsen behandlas endast de fall där en person avlidit till följd av ett eget handlande eller med hjälp av en annan person. Således behandlas inte de fall där personen överlevt. Mot bakgrund av att uppsatsen endast avser att diskutera gärningar i brottsbalken, faller även läkaretiken utanför.

Uppsatsen ämnar även att redogöra för olika straffrättsliga regler och principer. Avgränsningen i denna del har gjorts mot bakgrund av vad som ansetts relevant i förhållande till uppsatsens syfte och frågeställningar. För det första kommer uppsatsen behandla rättssäkerheten och dess inneboende krav på förutsägbarhet och likabehandling. Tonvikten kommer ligga på förutsägbarheten och likabehandlingen berörs endast översiktligt. För det andra avser uppsat-

sen att diskutera legalitetsprincipen och dess inbyggda krav och förbud. Föreskriftskravet och obestämdhetsförbudet kommer behandlas mer ingående medan retroaktivitetsförbudet och analogiförbudet bara berörs ytligt. För det tredje avser uppsatsen att redogöra för straffrättens brottsbegrepp. Den består av fyra steg och enbart det som har betydelse för uppsatsen kommer presenteras. Detta förtydligas mer under uppsatsens fjärde kapitel.

Slutligen har uppsatsen för avsikt att presentera relevant praxis på området. De rättsfall som ska behandlas mer ingående är NJA 1979 s.802 och RH 1996:69. Övrig praxis kommer från Europadomstolen och ska behandlas i samband med tolkning av de valda artiklarna från EKMR. Under avsnitt 1.5 nedan följer en förklaring av varför just dessa rättsfall valts.

1.4 Metod

För att uppnå syftet och besvara de ställda frågorna krävs en djupare förståelse för hur rättsläget kring dödshjälp ser ut i Sverige. Uppsatsen använder därför den rättsdogmatiska metoden. Kleineman beskriver metoden som ett sätt att skildra det för tiden aktuella rättsläget genom att systematisera och tillämpa allmänt accepterade rättskällor. Exempel på sådana rättskällor är lagstiftning, praxis, förarbeten och doktrin.¹¹ Uppsatsen utgår primärt från bestämmelser i brottsbalken för att beskriva hur rättsläget ser ut i Sverige gällande frågan om dödshjälp. För att tolka dessa bestämmelser och kunna dra en slutsats om hur gränsdragningen ser ut används förarbeten och praxis.

Vidare hävdar Kleineman att den rättsdogmatiska metoden går utöver fastställande av gällande rätt. Den kan användas för att kritisera rådande rättsläge.¹² Sandgren däremot, menar att den rättsdogmatiska metoden är bunden till ett fåtal auktoritativa rättskällor. Han menar vidare att den som kritiserar rättsläget tar sig bortom den rättsdogmatiska metoden och i stället använder en analytisk rättsvetenskap.¹³ Mot bakgrund av att uppsatsen inte bara avser att fastställa innehållet i rättskällan utan också kritisera den samt ge förslag

¹¹ Kleineman, J (2018), s.21.

¹² Kleineman, J (2018), s.40.

¹³ Sandgren, C (2021), s.53–54.

på förbättringar, förefaller den rättsanalytiska metoden mest lämplig och kommer därför användas i diskussionskapitlet.

1.5 Material

Materialet i uppsatsen beaktar rättskällehierarkin. En klar lagtext väger tyngst.¹⁴ Lagtexten är oftast kort och allmän varför studier av lagförarbeten kan förtydliga lagens avsedda syfte och funktion.¹⁵ I denna framställning används därför brottsbalken samt dess förarbete för att presentera och förstå regleringen av dödshjälp.

Vidare tillmäts domstolsavgörande i högsta instans ett högt värde eftersom det ytterst är domstolarna som i sin rättstillämpning har att avgöra hur en lag eller princip ska tillämpas.¹⁶ Underrättsdomar har däremot inte samma tyngd.¹⁷ Resultatet vid sökning av praxis inom valt ämne visar att det endast finns en prejudikatdom från HD men desto fler avgöranden från underrätt. För att förstå hur gränsdragningen görs och vilka faktorer som är avgörande för bedömningen är det relevant att ha två rättsfall med lika omständigheter men med olika utfall. Av den anledningen valdes NJA 1979 s. 802 och RH 1996:69. Det urval av rättspraxis från Europadomstolen som behandlas i uppsatsen berör dödshjälpsfrågan i förhållande till de valda artiklarna 2 och 8 i EKMR.

Det finns en delad mening om hur stor betydelse doktrinen har i jämförelse med ovanstående rättskällor. Lehrberg menar att den saknar auktoritativ relevans och kan snarare uppfattas som ett bidrag till de juridiska argumenten. Samtidigt anser han att doktrинens betydelse inte ska underskattas och att vissa böcker erhåller en hög auktoritet.¹⁸ Den framträdande doktrinen i uppsatsen består av lagkommentarer avseende de relevanta bestämmelserna i brottsbalken samt Asp, Ulväng och Jareborgs ”Kriminalrättens grunder” och

¹⁴ Lehrberg, B (2020), s. 102.

¹⁵ Lehrberg, B (2020), s. 149.

¹⁶ Lehrberg, B (2020), s.165.

¹⁷ Lehrberg, B (2020), s.174

¹⁸ Lehrberg, B (2020), s.205

Ågren, Leijonhufvud och Wennebergs ”Straffansvar” för en presentation av brottsbegreppet samt relevanta straffteorier.

1.6 Forskningsöversikt

En granskning av forskningsläget visar att det inte finns mycket forskning rörande dödshjälp i Sverige på ett mer djupgående plan. SMER har i november 2017 publicerat en kunskapssammanställning med syfte att ge faktaunderlag till den pågående debatten om dödshjälp. Där presenteras forskning och offentlig statistik kring dödshjälp i olika länder, sammanfattning av rättsläget i Sverige och en beskrivning av olika modeller för laglig dödshjälp.¹⁹

Den aktuella uppsatsen avser att redogöra för gränsdragningen mellan assisterat självmord och eutanasi i Sverige samt att diskutera detta i förhållande till rättssäkerhet och legalitetsprincipen. Problematiseringen resulterar i att de relevanta straffbestämmelserna bryts ner för att skapa en förståelse för hur denna gränsdragning görs. Denna problematisering öppnar upp för ytterligare forskning på området.

1.7 Uppsatsens disposition

Uppsatsens inledande kapitel beskriver bakgrunden, syftet, frågeställningarna, avgränsningen, metoden, materialet samt forskningsläget. I andra kapitlet följer en beskrivning av artikel 2 och 8 i EKMR samt relevant praxis kopplat till artiklarna. Det tredje kapitlet presenterar grundläggande krav på kriminalisering och en redogörelse för de bestämmelserna i brottsbalken av betydelse för uppsatsen. Det fjärde kapitlet förklarar brottsbegreppets uppbyggnad och innehåll. I det femte kapitlet följer en redovisning av de valda rättsfallen. Det sjätte och sista kapitlet diskuterar resultatet av det som framställts och ger förslag på eventuella förbättringar som kan göras. Uppsatsen avslutas med en käll- och litteraturförteckning.

¹⁹ SMER (2017), s.3.

2 Utgångspunkter enligt EKMR

2.1 Inledande kommentarer

I Sverige gäller EKMR som lag och finns dessutom inkorporerat i 2 kap 19 § regeringsformen (SFS 1974:152). Den har till syfte att främja och skydda de mänskliga rättigheterna.²⁰ EKMR:s bestämmelser har stor betydelse för lagstiftaren men även för rättstillämparen så till vida att inga lagar får stiftas eller tillämpas i strid med konventionen.²¹ Även Europadomstolens praxis är viktig för tolkning och tillämpning av konventionens rättigheter.²² EKMR är framtagen som en europeisk minimistandard och får inte underskridas av någon stat. Det hindrar däremot inte staterna från att föreskriva en högre standard. Kraven på en gemensam miniminivå förutsätter att konventionen tolkas på ett sätt så att alla stater får samma materiella innehåll. Den måste alltså ges en autonom tolkning som är oberoende av vilken innebörd som ges åt motsvarande begrepp i de nationella rättssystemen.²³

Det primära ansvaret för att konventionsrättigheterna respekteras åligger konventionsstaterna. Europadomstolens uppgift är att se till så att tillämpningen på det nationella planet inte strider mot konventionsrättigheterna.²⁴ Vid implementering och tillämpning av konventionen används den sedan länge etablerade doktrinen om ”margin of appreciation”. Doktrinen skapar en balans mellan medborgliga rättigheter och staternas suveränitet. Den tillåter stater att inskränka konventionsbestämmelserna under förutsättning att det görs genom lag och är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.²⁵ Europadomstolen avgör huruvida en inskränkning är rättfärdigad genom att ta hänsyn till bland annat arten av inskränningen, om den skulle kunna göras på ett annat sätt, vilka personer som berörs och om det finns några skyddsåtgärder som kan kompensera för intrånget.²⁶

²⁰ EKMR, Preamble.

²¹ Danelius, H (2015), s.42-44.

²² Åhman, K (2022), s.127.

²³ Danelius, H (2015), s.55-56.

²⁴ Danelius, H (2015), s.56.

²⁵ Cameron, I (2018), s.115-116.

²⁶ Cameron, I (2018), s.120.

2.2 Artikel 2 EKMR

Rätten till liv i artikel 2 är en av de mest grundläggande mänskliga rättigheterna.²⁷ Enligt ordalydelsen är det envars rätt till liv som ska skyddas. Det är en omstridd fråga om hur långt detta skydd sträcker sig.²⁸ Genom fallet *Pretty mot Storbritannien* har Europadomstolen slagit fast att rätten till liv inte innebär en motsvarande rätt att dö. Domstolen betonar att artikel 2 inte ger en självbestämmanderätt i betydelsen att individer kan välja död snarare än liv.²⁹

2.3 Artikel 8 EKMR

Rätt till skydd för privatlivet i artikel 8 är svårdefinierad och det är först genom rättspraxis som begreppet kan få en tydligare avgränsning.³⁰ I det ovan citerade fallet *Pretty mot Storbritannien* har Europadomstolen konstaterat att rätten till att själv bestämma över sin egen död faller under första stycket i artikel 8.³¹ I samma fall har domstolen dock betonat att stater har en bred margin of appreciation och att Storbritanniens val att inte garantera straffunderlåtelse för Mrs Prettys make för hans medhjälp till hennes självmordsförsök kan vara försvarligt i ett demokratiskt samhälle i enlighet med andra paragrafen.³²

I fallet *Haas mot Schweiz* har domstolen åter konstaterat att en individs rätt att själv bestämma när och hur ens egna död ska se ut, förutsatt att personen är kapabel att fatta ett sådant beslut, omfattas av artikel 8.³³ De har fastställt att artikel 8 kan läsas tillsammans med artikel 2 och att stater har en skyldighet att skydda liv om beslutet inte tagits av en person som har full förståelse för vad den gör.³⁴ Slutligen har de åter betonat vikten av margin of appreciation och att Schweiz i detta fall inte bröt mot artikel 8.³⁵

²⁷ Danelius, H (2015), s.61.

²⁸ Danelius, H (2015), s.76.

²⁹ *Pretty mot Storbritannien* (2346/02), Dom meddelad 29 juli 2002, punkt 39–40.

³⁰ Danelius, H (2015), s.364.

³¹ *Pretty mot Storbritannien* (2346/02), Dom meddelad 29 juli 2002, punkt 65–67.

³² *Pretty mot Storbritannien* (2346/02), Dom meddelad 29 juli 2002, punkt 70 och 78.

³³ *Haas mot Schweiz* (31322/07), Dom meddelad 20 juni 2011, punkt 51.

³⁴ *Haas mot Schweiz* (31322/07), Dom meddelad 20 juni 2011, punkt 54.

³⁵ *Haas mot Schweiz* (31322/07), Dom meddelad 20 juni 2011, punkt 61.

I målet *Koch mot Tyskland* har Europadomstolen klargjort att de inhemska domstolarnas vägran att pröva den sökandes sakfråga är en överträdelse av artikel 8. Sakfrågan handlade om att den sökandes fru inte hade fått införskaffa en dödlig dos läkemedel för att kunna ta sitt liv. Europadomstolen ville dock betona att detta inte utgör ett ställningstagande till om en rätt till assisterat självmord kan härledas från artikel 8 eftersom det ankommer på de inhemska domstolarna att pröva med hänsyn till margin of appreciation.³⁶

2.4 Kortfattade slutsatser

De slutsatser som kan dras vad avser förhållandet mellan dödshjälp och artiklarna i EKMR är att rätten till liv i artikel 2 i sig inte innebär en rätt att dö. En individs självbestämmanderätt över sin död anses däremot falla under artikel 8. Europadomstolen har dock inte tagit ställning till huruvida dödshjälp anses förenligt med artikel 8 utan lämnar det till den enskilda staten med hänvisning till margin of appreciation.

³⁶ Koch mot Tyskland (497/09), Dom meddelad 17 december 2012, punkt 70–72.

3 Straffrättsliga principer och regleringen av dödshjälp

3.1 Grundläggande krav för kriminalisering

Kriminalisering har till syfte att förhindra oönskade gärningar och framhäva de önskade. Existensen av lagarnas straffhot ska influera människors handlande i önskvärd riktning. Sådan påverkan kallas för social kontroll.³⁷ Det finns olika teorier som förklarar hur straff kan rättfärdigas. De brukar traditionellt delas upp i absoluta och relativa straffteorier.³⁸ Kännetecknande för absoluta straffrättsteorier är att straffet i sig ger uttryck för ett etiskt krav, har någon gjort orätt ska den straffas för att upprätthålla en balans i rättvisan. Det utmärkande för de relativa straffteorierna är att straffets syfte har ett praktiskt ändamål, vilket främst är att förebygga brott.³⁹ Svensk straffrätt är en mix av de olika teorierna. De relativa straffrättsteorierna är dominerande när det gäller frågan om varför det finns ett straffsystem men när det gäller att straffa enskilda människor i praktiken är det i stället de allmänna teorierna som styr.⁴⁰

Straffsystemet i en rättsstat ska vara uppbyggd på ett sätt som motverkar missbruk av statens tvångsmakt mot medborgarna. Höga krav måste därför ställas på rättssäkerheten och dess villkor på förutsägbarhet och likabehandling. Individen ska kunna se de straffrättsliga konsekvenserna av ett konkret beteende och genom likabehandling skapas en enhetlig och förutsägbar rättstillämpning.⁴¹ En viktig princip för att efterleva rättssäkerhet är legalitetsprincipen. Den kommer till uttryck i bland annat 2 kap 10 § 1 stycket RF och 1 kap 1 § BrB. Legalitetsprincipen ställer upp flera krav på lagstiftaren och rättstillämparen. Dessa är följande⁴²:

³⁷ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.34.

³⁸ Ågren, J & Leijonhufvud, M & Wenneberg, S (2018), s.19.

³⁹ Ågren, J & Leijonhufvud, M & Wenneberg, S (2018), s.19.

⁴⁰ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.31.

⁴¹ Ågren, J & Leijonhufvud, M & Wenneberg, S (2018), s.27–28.

⁴² Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.46.

Kravet	Innebörden
Förskriftskravet	Innebär ett krav på skriven lag. Detta följer av de latinska satserna <i>nullum crimen sine lege</i> (inget brott utan stöd av lag) och <i>nulla poena sine lege</i> (inget straff utan stöd i lag). ⁴³
Retroaktivitetsförbud	Innebär att en ny strafflag inte får tillämpas retroaktivt. En gärning ska bedömas enligt de bestämmelser som gällde när gärningen utfärdades. ⁴⁴
Analogiförbud	Innebär att det inte får ske en utsträckt tolkning av ordalydelsen till nackdel för den tilltalade. ⁴⁵
Obestämthetsförbud	Innebär ett krav på tydlighet och precision. Brottbeskrivningar som utformas som generalklausuler kan därför inte accepteras. Vissa bestämmelser i brottsbalken kan kritiseras för sin vaghet och otydlighet, men det anses tillåtet med ett visst mått av ovisshet med hänvisning till språkets utmaningar. Om ett lagrum ger upphov till tolkningar behöver det således inte innebära att obestämthetsförbudet har överträtts ⁴⁶

Användning av kriminalisering förutsätter att det finns ett skyddsintresse. Vad som är värt att skydda finns det inget entydigt svar på utan meningarna

⁴³ Wenneberg, S (2020), s.21.

⁴⁴ Wenneberg, S (2020), s.22.

⁴⁵ Wenneberg, S (2020), s.21–22.

⁴⁶ Ågren, J & Leijonhufvud, M & Wenneberg, S (2018), s.36.

är skilda. Det är inte heller givet att alla intressen bör skyddas genom kriminalisering, utan ett intresse kan få tillräckligt skydd genom andra åtgärder. Det kan exempelvis vara genom skadestånd, upplysningar eller administrativa kontrollsystem. För att avgöra vilka handlingar som är straffvärda betonas att kriminalisering bör avse särskilt värda skydds-intressen. Enligt 29 kap 1 § BrB ska bedömningen ta hänsyn till ”den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft.”. Att skydda människolivet är ett skyddsintresse och att döda en person är därför en straffvärd gärning eftersom den kränker skyddsintresset.⁴⁷

Som nämnts ovan är kriminalisering en sorts social kontroll. Det kan härledas från principen om *ultima ratio* att kriminalisering bör utgöra sista utvägen. I praktiken används gärna kriminalisering i första hand eftersom det är bekvämare och billigare än andra former av social kontroll.⁴⁸

3.2 Mord och dråp

Inför tillkomsten av den nya BrB diskuterades frågan om dödshjälp av 1953 års straffrättskommitté. Den avstod från en specialreglering med motiveringen att hur försiktigt en sådan specialreglering än gjordes, kunde det leda till missförstånd och ryktesspridning om att patienter på sjukhus inte skulle vara säkra till livet.⁴⁹ Straffrättskommittén bibehöll därför normal straffbarhet och detta gäller än idag.⁵⁰ I 3 kap 1 § BrB stadgas att den som berövar annan livet ska dömas för mord. I 3 kap 2 § BrB föreskrivs den mildare varianten dråp, som ska användas i fall där omständigheterna som föranlett gärningen kan anses vara mindre grova. Det är alltså brottets allvar med hänsyn till omständigheterna i varje fall som avgör graderingen.⁵¹ Barmärtighetsdödade, såsom eutanasi eller assisterat självmord, är exempel på handlingar som bedöms som dråp.⁵²

⁴⁷ Asp P, & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.39–42.

⁴⁸ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.33.

⁴⁹ SOU 1953:14 s. 102.

⁵⁰ Träskman, P O & Wenneberg, S (2019), BrB 3 kap s.3.

⁵¹ Träskman, P O & Wenneberg, S (2019), BrB 3:1 s.1 & 3:2 s.1.

⁵² Jareborg, N & Friberg, S & Asp, P & Ulväng, M (2015), s.23–24.

Straffrättskommittén diskuterade även verkan av samtycke. De ansåg att medverkan till självmord och dödande med samtycke var likställt. De framhävde att det inte fanns någon väsentlig skillnad mellan att ”medverka till självmord genom att räcka den andre giftbägaren eller mordvapnet och på hans begäran föra giftbägaren till hans läppar eller utdela dödsstöten”. Kommittén ansåg dock att det inte var nödvändigt att ha uttryckliga regler om samtycke vid andra brott än misshandelsbrotten.⁵³ Av förarbetena kan det konstateras att samtycke till grova brott såsom mord eller dråp aldrig kan vara ansvarsbefriande. Det anses tillräckligt med en bestämmelse i 29 kap BrB om reducering av straffvärdet.⁵⁴

3.3 Medverkan och gärningsmannaskap

Enligt 23 kap 4 § 1 stycket BrB kan en person som främjat en annan persons otillåtna gärning med råd eller dåd dömas för medhjälp till brottet.⁵⁵ Det förutsätts alltså att det finns en otillåten gärning i fråga. Självmord eller försök till självmord är inte straffbelagt i Sverige och därför går det inte heller att medverka till det.⁵⁶ Om någon uppsåtligen eller av oaktsamhet orsakar att någon annan företar en handling som medför att denna avlider kan emellertid denna ses som gärningsman. Ansvaret inträder då genom en direkt tillämpning av straffbudet i fråga och inte genom tillämpning av 23 kap 4 § BrB. Vidare kan den som dödar en annan med samtycke ändå ses som gärningsman. Den olikhet som består mellan medverkan till självmord och dödande på begäran är subtil.⁵⁷

⁵³ SOU 1953:14, s.103–104.

⁵⁴ Prop.1993/94:130 s. 43.

⁵⁵ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s. 424.

⁵⁶ Johansson, S & Trost, H & Träskman, P O & Wenneberg, S (2019), BrB 23:4 s.3.

⁵⁷ Johansson, S & Trost, H & Träskman, P O & Wenneberg, S (2019), 23:4, s.3.

4 Brottsbereppet

4.1 Inledande anmärkningar

Enligt 1 kap 1 § BrB är brott en gärning som är beskriven i en författning och för vilken straff är föreskriven. De föreskrivna straffen finns i 1 kap 3 § BrB. Denna definition av brott är emellertid ofullständig. Det krävs ytterligare brottsförutsättningar av allmän karaktär som tillsammans kan beskrivas som brottsbegreppet.⁵⁸ Den kan framställas på flera olika sätt. I uppsatsen används följande uppställning som är hämtad av Asp, Ulväng och Jareborg⁵⁹:

A. Rekvisit för otillåten gärning	B. Rekvisit för personligt ansvar
A1. Brottsbeskrivningsenlighet	B1. Det allmänna skuldkravet
A2. Frånvaro av rättfärdigande omständigheter	B2. Frånvaro av ursäktande omständigheter

Uppställningen anger att det finns två huvudtyper av rekvisit, ”otillåten gärning” och ”personligt ansvar”. De har i sin tur två undergrupper vardera (A1, A2, B1, B2). För att bli dömd för ett brott måste samtliga steg vara uppfyllda. Skulle ett steg inte uppnås, är gärningen tillåten och bedömningen behöver inte fortsätta vidare.⁶⁰ I följande avsnitt kommer varje del skildras närmare.

4.2 A1- Brottsbeskrivningsenlighet

Det första steget är att avgöra huruvida en brottsbeskrivningsenlig gärning har förövats. Detta görs genom en tolkning och tillämpning av de straffbestämmelser som finns i brottsbalken eller andra speciallagar.⁶¹

En gärning kan begås genom handling eller underlåtenhet. Bedömningen för handlingar tar sikte på sådana som är föremål för individens kontroll och inte

⁵⁸ Jareborg, N (2001), s.33.

⁵⁹ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s. 58–59.

⁶⁰ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s. 59.

⁶¹ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s. 69.

på kroppsrörelser som är mer mekaniska.⁶² För underlåtenhet gäller att individen låter bli att göra något som egentligen borde ha gjorts.⁶³ Vid sidan av detta ställer flera brott upp ett krav på att en effekt ska ha inträffat. Exempelvis föreskriver mordbrottet att en person har avlidit. Slutligen ska övriga omständigheter som är nödvändiga för att kunna uppfylla de objektiva krav som brottet ställer upp vara uppfyllda. För mordbrottet finns det ett krav på att den som dödas är en människa. Således är paragrafen inte tillämplig på ett djur.⁶⁴

Alla effektbrott förutsätter att det finns ett orsakssamband mellan den brottsliga gärningen och effekten.⁶⁵ Detta sammanfattas under begreppet gärningsculpa och syftar till att uppmärksamma om att det är en bedömning av gärningen och huruvida den är att se som försumlig som ska göras. Detta kan skiljas från personlig culpa som i stället tar sikte på personen bakom gärningen.⁶⁶

Gärningsculpa prövas genom att två frågor besvaras:

- 1) Innefattar den kontrollerande gärning som gärningsmannen begår ett otillåtet risktagande? och
- 2) har gärningen orsakat följderna på ett relevant sätt?

En kontrollerad gärning innebär att gärningsmannen på order kan avsluta eller hejda det kausala förlopp som handlandet innebär. Om gärningsmannen inte kan tillskrivas en kontrollerad gärning, har inget brott begåtts.⁶⁷ Det som gör risktagandet otillåtet är att gärningen är förenad med vissa risker och att detta utgör tillräckliga skäl för att en ansvarsfull ska avstå från att utföra gärningen i fråga.⁶⁸ Att följderna ska ha orsakats på ett relevant sätt innebär att någon av de identifierade riskerna, som gjort den kontrollerande handlingen till en otillåten gärning, har förverkligats.⁶⁹

⁶² Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s. 73–74.

⁶³ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s. 76.

⁶⁴ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s. 78, 82.

⁶⁵ Ågren, J & Leijonhufvud, M & Wenneberg, S (2018), s.59.

⁶⁶ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.135.

⁶⁷ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.139.

⁶⁸ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.147.

⁶⁹ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.165.

4.3 A2- Rättfärdigande omständigheter

Det andra steget är att undersöka huruvida det finns en undantagsregel som kan rättfärdiga den straffbelagda gärningen.⁷⁰ Dessa bestämmelser finns i 24 kap BrB och handlar om nödvärn, nöd, samtycke, förmans order, laga befogenhet och social adekvans.⁷¹ I förevarande uppsats är det samtycke i 24 kap 7 § BrB som är relevant att utreda närmare. För att samtycke ska vara ansvarsbefriande krävs det dels att ett samtycke i rättslig mening har lämnats, dels att den gärningen som företas med samtycke kan anses vara försvarlig.⁷² Som framgått ovan går det inte att samtycka till grova brott såsom mord eller dråp, vilket gör att bestämmelsen blir verkningslös i fråga om dödshjälp.⁷³

4.4 B1- Skuldkravet

Det tredje steget flyttar fokuset från gärningen till individen. Alla brott förutsätter att gärningsmannen i något avseende har ålagt sig skuld. Detta följer av skuldprincipen. Med skuld åsyftas att gärningen är begången med uppsåt eller av oaktsamhet. Av 1 kap 2 § 2 stycket BrB följer att om inget annat angetts, gäller det att gärningen har begåtts med uppsåt. För att kunna dömas för oaktsamhet krävs således att detta kriminaliseras särskilt.⁷⁴

Det finns ingen legaldefinition av uppsåt och oaktsamhet utan detta har utvecklats i doktrin och rättspraxis.⁷⁵ Gränsdragningen här är väldigt viktig eftersom den ger skilda rättsliga följder beroende på vilken skuldform som är aktuell. Gällande rätt skiljer på följande skuldformer:

Skuldform	Innebörd
Avsiktsuppsåt ⁷⁶	Gärningen utförs med avsikt att åstadkomma följden. Exempel på detta är att en person avlossar ett skott mot en annan person för att åstadkomma dennes död.

⁷⁰ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.208.

⁷¹ Se 24 kap 1–4, 7, 8 §§ BrB; social adekvans finns inte lagstadgad

⁷² Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013) s.227.

⁷³ Prop.1993/94:130 s. 43.

⁷⁴ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s. 269.

⁷⁵ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s. 270.

⁷⁶ Ågren, J & Leijonhufvud, M & Wenneberg, S (2018), s.94.

	Avsiktsuppsåt föreligger också om gärningen utförs som ett genomgångsled för att uppnå ett annat mål. Exempelvis om en person dödar en släkting för att få ut ett arv.
Insiktsuppsåt ⁷⁷	Gärningspersonen inser eller är praktiskt taget säker på att en viss omständighet föreligger eller att en viss följd kommer att inträffa, men handlar ändå. Exempel kan nämnas när en person stjälar något som den praktiskt taget är säker på inte tillhör honom/henne själv.
Likgiltighetsuppsåt ⁷⁸	Detta utgör den nedre gränsen för uppsåt efter ett avgörande från HD 2004. ⁷⁹ Prövas i två kumulativa steg: <ol style="list-style-type: none"> 1. Gärningspersonen inser att det finns en risk för att handlandet kommer att orsaka en viss effekt, och 2. Gärningspersonen förhåller sig likgiltig till riskens förverkligande
Medveten oaktsamhet ⁸⁰	Gärningspersonen inser att det finns en risk för att en viss följd kommer att inträffa, men är inte likgiltig inför riskens förverkligande.
Omedveten oaktsamhet ⁸¹	GP insåg inte att en viss följd skulle kunna inträffa men hade skälig anledning att anta detta, eller borde ha förstått.

En allmän rättsgrundsats inom straffrätten som är relevant i detta steg är täckningsprincipen. Den förutsätter att rekvisiten för personligt ansvar ska täcka rekvisiten för otillåten gärning.⁸² Täcks inte alla rekvisit för otillåten gärning

⁷⁷ Ågren, J & Leijonhufvud, M & Wenneberg, S (2018), s.94.

⁷⁸ Ågren, J & Leijonhufvud, M & Wenneberg, S (2018), s.94.

⁷⁹ Se NJA 2004 s.176.

⁸⁰ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.314.

⁸¹ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.315.

⁸² Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.324.

av uppsåt eller oaktsamhet, brister det i subjektiv täckning och något brott föreligger inte.⁸³

4.5 B2- Ursäktande omständigheter

Det fjärde och sista steget i brottsbegreppet avser att undersöka om det finns anledning att ursäkta gärningspersonens handling, trots att alla andra förutsättningar är uppfyllda.⁸⁴ Dessa bestämmelser finns också i 24 kap BrB och handlar om excess, straffrättsvillfarelse, frivilligt tillbakadragande och tillfällig sinnesförvirring.⁸⁵ I förevarande uppsats är det straffrättsvillfarelse i 24 kap 9 § BrB som är relevant. Straffrättsvillfarelse blir aktuellt i ett fall där gärningspersonen uppfyller såväl rekvisiten för otillåten gärning som rekvisiten för personligt ansvar men invänder att han/hon inte kände till att gärningen var straffbelagd.⁸⁶ Tillämpningen av den här bestämmelsen är dock väldigt restriktiv och ansvarsfrihet ges om fel förekommit vid kungörandet av den straffrättsliga bestämmelsen, eller att någon annan orsak gör handlingen uppenbart oskäligt.⁸⁷

⁸³ Wenneberg, S (2020), s.40–41.

⁸⁴ Asp, P & Jareborg, N & Ulväng, M (2013), s.369.

⁸⁵ Se 24 kap 3, 6,9 §§ BrB; tillfällig sinnesförvirring är inte lagstadgad.

⁸⁶ Ågren, J & Leijonhufvud, M & Wenneberg, S (2018), s.119.

⁸⁷ Ågren, J & Leijonhufvud, M & Wenneberg, S (2018), s.120.

5 Svensk rättspraxis på området

5.1 NJA 1979 s. 802

5.1.1 Bakgrund

I fallet yrkade åklagaren att journalisten B.H skulle dömas för dråp och läkaren R.T för medhjälp till dråp med anledning av att B.H uppsåtligt berövat SE.H livet och att R.T medverkat till brottet genom att förse B.H med de läkemedel som behövdes för att döda SE.H.

SE.H led av sjukdomen multipel scleros och var under sina sista år vid livet nästan helt förlamad. Enligt B.H hade SE.H en stark dödsvilja och efter första kontakten lovade B.H att hon skulle hjälpa SE.H få igenom sin vilja. Det som skedde var att B.H gav SE.H en stor mängd sömntabletter vid två tillfällen utan framgång. Efter en diskussion med läkaren R.T beslöt de att använda starkare sömnmedel och en insulinspruta. B.H gav honom ungefär 70 tabletter av sömnmedlet Diminal Duplex och därefter en insulinspruta i armvecket. Detta försök lyckades och SE.H avled den 7 juni 1977. Det gick dock inte att fastställa om S.E dog av tabletterna, insulinet eller båda i kombination.

Det domstolarna främst hade att ta ställning till var gränsdragningen mellan gärningsmannaskap och medhjälp i förhållande till den begångna gärningen.

5.1.2 HD:s resonemang

Inledningsvis slog HD fast att B.H:s gärning stod i full överrensstämmelse med SE.H egna vilja och att det saknades grund för att anta att B.H påverkat SE.H:s viljeriktning. Vidare konstaterade domstolen att det är en brottslig handling att uppsåtligt beröva annan livet, även om dödandet skett med samtycke. I detta fall var det avgörande för ansvarsfrågan om B.H:s handlande skulle ses som medhjälp till självmord eller dråp, eftersom det första är straffritt och det andra är belagt med fängelsestraff. Det domstolen kom fram till var att B.H:s handling att först ge SE.H tabletter och sedan initiera insulin skulle ses som en enda gärning som utförts i praktiskt taget oavbruten följd. Visserligen hade SE.H medverkat genom att aktivt svälja tabletterna men HD

tyckte ändå att B.H handling var tillräckligt självständig för att anses som gärningsmannaskap och att hon skulle dömas för dråp. De avslutade med att klargöra att varken samtycke eller rättsvillavarelse kunde frigöra henne från ansvar.

5.2 RH 1996:69

5.2.1 Bakgrund

I fallet yrkade åklagaren att M.Ö skulle dömas för dråp för att uppsåtligen ha berövat sin dotter K.Ö livet. K.Ö led av den dödliga sjukdomen Huntingtons sjukdom och hade vid tidigare tillfällen försökt ta sitt liv. K.Ö hade flera gånger bett M.Ö om hjälp men M.Ö var länge emot. Till slut gick hon med på att hjälpa dottern. Förfarandet gick till så att mamman hade tillhandahållit medicinerna, lagt de i dotterns mun och sedan ställt fram dryck som dottern kunde svälja med. Även här hade denna domstol att ta ställning till om den begångna gärningen skulle ses som gärningsmannaskap eller medhjälp.

5.2.2 Hovrättens resonemang

Hovrätten konstaterade att det inte råde några tvivel om att dottern ville avsluta sitt liv och att dottern hade kunnat spotta ut tableterna om hon ville. Det var inte klarlagt om mammans åtgärder ensamma hade varit tillräckliga för att leda till dotterns död, utan hovrätten menade i stället att mammans handling endast innebar att hon möjliggjort för dottern att vidta de åtgärder som ledde till hennes död. Mamman dömdes således för medhjälp till självmord.

5.3 Sammanfattning

Utifrån rättsfallen verkar det avgörande steget för gränsdragningen mellan assisterat självmord och eutanasi vara hur pass självständig den företagna gärningen är i förhållande till den efterföljande döden. Om det visar sig att gärningen är tillräckligt självständig bedöms det som eutanasi men om den är osjälvständig blir det i stället assisterat självmord.

6 Diskussion

6.1 Inledande iakttagelser

Av det som presenterats i uppsatsen går det att dra slutsatsen om att den svenska regleringen inte ger något entydigt svar på var gränsen går men att rättsfallen kan ge en vägledning. Kommande diskussion kommer utgå ifrån de presenterade fallen och koppla domstolarnas resonemang till övrig framställning som gjorts i uppsatsen för att uppfylla syftet och besvara frågeställningarna.

6.2 Hur ser gränsdragningen ut mellan assisterat självmord och eutanasi?

Som tidigare nämnts bedöms distinktionen mellan dråp och mord efter brottets allvar med hänsyn till samtliga omständigheter. En förmildrande omständighet som gör att gärningen kan bedömas som dråp är barmhärtighetsdödande. Detta är något som domstolarna i båda rättsfallen tagit hänsyn till. Mord har således aldrig varit föremål för prövning.

En annan central fråga handlar om distinktionen mellan gärningsmannaskap och medhjälp i förhållande till den begångna gärningen. I detta fall är distinktionen väldigt avgörande för hur utgången blir eftersom den tilltalade antingen kan bli dömd för dråp eller släppt på fri fot. Det väsentliga rekvisitet är således om den tilltalade "berövat annan livet" eller inte. Domstolarna fäste stor vikt vid måttet av självständighet från den tilltalades sida för att avgöra om detta rekvisit var uppfyllt. En fråga att ställa sig är hur måttet av självständighet egentligen bestäms. I båda fallen handlar det om att tillhandahålla tabletter men med skillnaden att B.H också tillfört en insulinspruta. Svaret går att finna genom att återgå till brottsbegreppet och diskussionen om gärningsculpa. Som nämnts prövas gärningsculpa genom att två frågor besvaras: 1) innefattar den kontrollerande gärning som gärningsmannen begår ett otillåtet risktagande? och 2) har gärningen orsakat följden på ett relevant sätt? Det är ostriktigt att den första frågan är uppfylld i båda fallen; det kan anses vara ett otill-

låtet risktagande att ge en stor mängd tabletter samt en insulinspruta utan medicinsk erfarenhet. Det blir mer tekniskt vid andra frågan. I båda fallen avlider personerna men ändå blir B.H dömd och mamman friad. Av domskälen verkar det centrala vara vem som egentligen orsakar följden på ett relevant sätt. HD kommer fram till att B.H:s handlande ska ses som en enda gärning, trots att SE.H medverkat genom att svälja tabletterna, eftersom syftet med handlingen alltid varit att SE.H ska avlida. B.H:s handlingar anses alltså uppfylla rekvisitet "beröva annan livet". Hovrätten däremot, konstaterar att det inte finns något som tyder på att mammans åtgärder ensamt varit tillräckliga för att leda till dotterns död. Mammans gärning anses vara osjälvständiga i förhållande till dotterns egna handlande att hon inte kan anses ha berövat henne livet.

Den slutsats som kan dras om hur gränsdragningen ser ut är alltså att om B utför den avgörande handlingen som får A att dö, anses det vara eutanasi medan om A utför den avgörande handlingen ses det som assisterat självmord.

6.3 Bedömning av gränsdragningen enligt legalitetsprincipen

I föregående avsnitt framställdes hur gränsdragningen ser ut. Nästa fråga att ta ställning till är om denna gränsdragning är förenlig med legalitetsprincipen.

Som diskuterats i uppsatsen är legalitetsprincipen viktig för att upprätthålla rättssäkerheten. Den består av fyra krav, där föreskriftskravet och obestämdehetsförbudet förefaller lämpligast att diskutera närmare. Att det finns någon regel som anger vilka konsekvenser som är knutna till en viss handling och att regeln är begriplig har stor betydelse för förutsägbarheten. Det kan te sig givet att en person som berövar annan livet ska dömas för mord alternativt dråp och att den som dödar sig själv inte har begått ett brott, men vid frågan om dödshjälp verkar detta inte vara lika klart. Detta kan bero på att gemene man inte tycker att han/hon berövar annan livet när ändamålet bara är att hjälpa någon att få sin önskan uppfylld, men som konstaterats i uppsatsen spelar den tilltalades intention ingen roll för bedömningen av om gärningen

är brottsbeskrivningsenlig eller inte. Den bedömningen faller under rekvisiten för personligt ansvar. Domstolarna har alltså inte brustit i sin bedömning med hänsyn till föreskriftskravet eftersom de utgått från den skrivna lagtexten och gjort en prövning därefter.

Det som återstår att diskutera är huruvida obestämthetsförbudet överskridits. Det kan antas att lagtexten är otydlig i förhållande till frågan om dödshjälp eftersom det inte framgår vilka handlingar som ses så självständiga att de uppfyller rekvisitet ”beröva annan livet”. Samtidigt är det tillåtet med ett visst mått av ovisshet i lagtexten. Domstolarna har således inte heller brustit här då ansvaret för att lagtexten är tydlig ligger på lagstiftaren. Frågan är då om lagstiftaren brutit mot obestämthetsförbudet. Det går att argumentera för att lagstiftaren varit relativ tydlig med att samtycke inte är en giltig ansvarsfrihetsgrund för mord eller dråp och att medhjälp till självmord inte är belagt med straff eftersom självmord inte är straffbart. Samtidigt går det att argumentera mot att detta inte framkommer tydligt ur lagtexten utan förstås först efter studier av förarbeten och praxis. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv borde lagtexten bli ännu tydligare för att upprätthålla förutsägbarheten.

Sammanfattningsvis är gränsdragningen mellan eutanasi och assisterat självmord förenligt med legalitetsprincipen men lagtexten kan bli ännu tydligare.

6.4 Finns det behov av en förändrad syn på den nuvarande distinktionen mellan assisterat självmord och eutanasi?

Som nämnts tidigare går dagens gränsdragning vid hur pass självständig den föredragna gärningen är i förhållande till den efterföljande döden. Det är dock oklart varför gränsen går just där. Vad finns det egentligen för skillnad i den straffvärda handlingen eutanasi i jämförelse med assisterat självmord? Som lyfts i uppsatsen krävs ett skyddsintresse för att använda kriminalisering. Det är ostridigt att skyddsintresset i detta fall är människolivet. Detta framkommer genom Europadomstolens uttalande om att rätten till liv i artikel 2 inte kan tolkas motsatsvis som en rätt att dö. Det stridiga är varför eutanasi är

kriminaliserat men inte assisterat självmord trots att skyddsintresset är det samma i båda fall. Syftet med kriminalisering är att förhindra oönskade gärningar och om det är en oönskad gärning att döda en annan person borde det också vara önskat att medverka till att döda en annan person. Att det ändå görs skillnad på gärningarna trots att de nästan är identiska kan leda till att förtroendet för regleringen av dödshjälp undergrävs.

Det är förståeligt att människolivet har ett skyddsvärde men samtidigt borde individens självbestämmanderätt få en större plats i diskussionen om dödshjälp. Europadomstolen har konstaterat att individens rätt att få bestämma över sin egen död faller under artikel 8 så länge det görs av en person som är kapabel att fatta ett sådant beslut. Av den anledningen bör det inte finnas ett problem med att införa ett tillägg i lagtexten om att eutanasi är tillåtet i de fall där individen själv samtyckt till det.

Avslutningsvis är frågan om dödshjälp väldigt svår eftersom det finns flera olika aspekter och intressen att ta hänsyn till. Det är inte bara en juridisk fråga, utan också en etisk, moralisk, politisk och religiös fråga som är värd att fortsätta diskutera.

Käll- och litteraturförteckning

KÄLLOR

Tryckta källor

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1975/76:209 Om ändring i regeringsformen.

Prop.1993/94:130 Ändringar i brottsbalken m.m. (Ansvarsfrihetsgrunder m.m.).

Prop. 2001/02:72 Ändringar i regeringsformen – samarbetet i EU m.m.

Prop. 2009/10:80 En reformerad grundlag.

Utredningsbetänkanden

SOU 1953:14 Förslag till brottsbalk.

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1979 s.802

NJA 2004 s.176

Svea hovrätt

RH 1996:69

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen)

Pretty mot Storbritannien (2346/02), Dom meddelad 29 juli 2002.

Haas mot Schweiz (31322/07), Dom meddelad 20 juni 2011.

Koch mot Tyskland (497/09), Dom meddelad 17 december 2012.

Övriga källor

SMER, *Följ debatten om dödshjälp-etiska aspekter*,

<https://smer.se/2022/01/21/folj-debatten-om-dodshjalp-etiska-aspekter/> ,

(besökt 2022-12-8).

World Population Review. *Countries Where Euthanasia is Legal / Where Is Euthanasia Legal?* 2022, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/where-is-euthanasia-legal>, (besökt 2022-12-08).

LITTERATUR

Asp, Petter & Jareborg, Nils & Ulväng, Magnus (2013). *Kriminalrättens grunder*. 2 uppl. Uppsala. IUSTUS.

Cameron, Iain (2018). *An introduction to the European Convention on Human Rights*. 8 uppl. Uppsala. IUSTUS.

Danelius, Hans (2015). *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 5 uppl. Stockholm. Nordstedts juridik.

Erenius, Gillis (1980), *Några reflektioner med anledning av Högsta domstolens dom i dödshjälpsmålet*. Svensk Juristtidning.

Jareborg, Nils (2001). *Allmän kriminalrätt*. Uppsala. IUSTUS.

Jareborg, Nils & Friberg, Sandra & Asp, Petter & Ulväng, Magnus (2015). *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*. 2 (uppdaterade) uppl. Uppsala. IUSTUS.

Johansson, Stefan & Trost, Hedvig & Träskman, Per Ole & Wenneberg, Suzanne (2019). *Brottsbalken: en kommentar Del 2 (13-24 kap) Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* Studentutgåva 9. Stockholm. Nordstedts juridik.

Kleineman, Jan (2018). 'Rättsdogmatisk metod' I; Nääv Maria & Zamboni Mauro (red.). *Juridisk metodlära*. 2 uppl. Studentlitteratur s. 21–45.

Lehrberg, Bert (2020). *Praktisk juridisk metod*, 12 uppl. Uppsala. Iusté Aktiebolag.

Sandgren, Claes (2021). *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, 5 uppl. Stockholm. Norstedts Juridik.

SMER (2017). Rapport 2017:2. *Dödshjälp En kunskapssammanställning*. Stockholm. Elanders Sverige AB.

Träskman, Per Ole & Wenneberg, Suzanne (2019). *Brottsbalken: en kommentar Del 1(1-12 kap) Brotten mot allmänheten och staten m.m.* Studentutgåva 9. Stockholm. Nordstedts juridik.

Wenneberg, Suzanne (2020). *Introduktion till straffrätten*. 12 uppl. Stockholm. Nordstedts juridik.

Ågren, Jack & Leijonhufvud, Madeleine & Wenneberg, Suzanne (2018). *Straffansvar*. 10 uppl. Stockholm. Nordstedts juridik.

Åhman, Karin (2022). *Grundläggande rättigheter och juridisk metod*. 3 uppl. Stockholm. Nordstedts juridik.